

Česko zakázalo plastové příbory, kelímky i brčka. Proč to není důvod k jásání

Jednorázové papírové či dřevěné potřeby ke konzumaci jídla místo plastových nejsou ekologické. Větší smysl dává nerezové nádobí.

Česko zakáže výrobu a prodej jednorázových plastových příborů, talířů nebo brček v souladu s předpisy Evropské unie. Planeta je plasty zaneřáděná příšerně, odborníci ale varují, že prostý zákaz ničemu nepomůže.

Bez patřičné alternativy, která nebude na jedno použití, je zákaz výroby a používání plastů víceméně k ničemu, upozorňují badatelé.

Jistě, na první poslech zní střeďeční verdikt Senátu úžasně: Česko zakáže výrobu a prodej jednorázových plastových příborů, talířů nebo brček v souladu s předpisy Evropské unie. Schválil to Senát v zákoně o omezení dopadu vybraných plastových výrobků na životní prostředí.

K podobným krokům se ostatně odhodlaly i další vyspělé země. Francie například zakázala obaly pro prodej ovoce a zeleniny.

Příbory? Nutná je změna celé ekonomiky

Problém je, že odborníci už roky varují, že jen zákaz není cesta. Že zdaleka neplatí, že by pro všechny nyní zakázané plastové výrobky existovala ekologičtější varianta. Pokud bychom měli volně parafrázovat expertní studie, znělo by to asi takto: „Politici musí změnit celý systém nakládání s odpady. Je nutné upustit od používání jakýchkoliv jednorázových výrobků a přejít od tradiční lineární ekonomiky založené na principu ‚vyrobit, použít a vyhodit‘ k cirkulární ekonomice udržitelného rozvoje.“

Což je ale dosti zásadní problém. Jde o systém poháněný vlastně sám sebou. Akademie věd České republiky před časem v jednom ze svých textů cirkulární ekonomiku definuje takto: „V cirkulární ekonomice by se mimo jiné veškeré odpady z jednoho procesu měly stát zdrojem vstupujícím do procesů dalších, ať už průmyslových, nebo zemědělských. Cirkulární systémy zahrnují recyklaci (...), aby vznikla uzavřená smyčka, do níž by vstupovalo minimum nových zdrojů a zároveň se minimalizoval vznik odpadu, znečišťujících látek a emisí oxidu uhličitého.“

A tak daleko Česko ani většina světa rozhodně nejsou.

Znečištění plasty se od roku 1980 zdesetinásobilo

Aby to ale nevypadalo, že je snad snaha o snížení produkce a používání jednoúčelových plastů špatná. Ani omylem. Expertní rada pro vědu evropských akademií nedávno konstatovala, že výroba plastů se v celosvětovém měřítku zvýšila od šedesátých let 20. století do dneška z 1,5 milionu zhruba na 400 milionů tun ročně.

Znečištění způsobené plasty se od roku 1980 zdesetinásobilo, varovala zase platforma OSN pro biodiverzitu.

Co ještě zakazuje nový zákon

Zákaz postihne vedle příborů, táček a brček hlavně jednorázové plastové výrobky, mezi něž patří také nápojová míchátko, vatové tyčinky či tyčky k uchycení balonků, nápojové kelímky a krabičky na jídlo z expandovaného polystyrenu. Podle ministerstva životního prostředí by se tak měla ročně snížit spotřeba daných plastových výrobků zhruba o 1,77 miliardy kusů. K vybraným jednorázovým výrobkům, které se zakáží, už existuje řada opakovaně použitelných alternativ.

Zákon také zavádí požadavky na část výrobků z plastu. V případech určitých produktů, například hygienických vložek, tamponů, vlhčených ubrousků či tabákových výrobků s filtry, musí výrobci uživatele informovat o tom, jak se jich po použití správně zbavit. Výrobci některých produktů také musí uživatele upozornit na dostupnost opakovaně použitelných alternativ. Výrobci budou muset

také označovat výrobky z plastů jednotným značením. Týkat se to bude cigaret s filtry, samostatných filtrů, vlhčených ubrousků, hygienických pomůcek a kelímků.

Znovu je ale třeba zopakovat, a akademici to ve středu pro agenturu ČTK udělali, že samotný zákaz je jen dílčí úspěch. „Při řešení náhrad za některé jednorázové plastové výrobky je třeba dát přednost opakovatelně použitelným materiálům kdekoliv je to možné. Jednorázové papírové či dřevěné věci nejsou ekologické,“ řekli agentuře Hynek Beneš z Ústavu makromolekulární chemie Akademie věd ČR a Ivo Kropáček z ekologické organizace Hnutí Duha.

U bioplastů – k nimž se dostaneme vzápětí – je pak podle expertů problém v tom, že se efektivně rozloží jen za určitých podmínek.

Hlavní problém? Jednorázovost

„Jednorázovost je celý problém. Produkuje něco, co je jednorázové tam, kde to není nezbytně nutné,“ řekl Beneš, který pracuje v oddělení zpracování polymerních materiálů. Vědec popsal svou nedávnou zkušenost ze zahraniční konference, kde účastníci jedli dřevěnými příbory. Beneš podotkl, že jejich výroba z hlediska ekologie není moc dobré řešení, byť dřevo se pak rozloží. Dodal, že větší smysl dává nerezové nádobí, které poputuje do myčky a lidé ho pak použijí znovu.

Co dál řeší nový zákon

Návrh také obsahuje cíle pro zpětný odběr plastových nápojových obalů. V roce 2025 to má být 77 procent hmotnosti obalů uvedených v daném roce na trh nebo do oběhu, v roce 2029 až 90 procent. Česko už nyní podle poslankyně ANO a bývalé náměstkyně ministra životního prostředí Bereniky Peštové třídí zhruba 80 procent nápojových PET lahví, což je jeden z nejlepších výsledků v Evropské unii.

Poslanci v novele snížili na polovinu pokuty, které by hrozily výrobcům za porušení zákona. Maximální pokuta deset milionů korun se tak snížila na pět milionů korun. Senátoři tuto úpravu ponechali beze změn.

K bioplastům Beneš podotkl, že jich existují stovky druhů, hodí se ale jen pro některé činnosti. „Tyto materiály byly vyvíjeny pro zdravotnictví, kde mají opodstatnění. V těle vám něco operují, nahrazují a pak se to biologicky rozloží. Výhoda těla je, že máte přesně kontrolovatelné podmínky, je tam jasná teplota, jasné pH. (...) Návrh takového materiálu je poměrně jednoduchý – víte, že se má v těle rozložit do určité doby,“ řekl chemik.

Papír a sklo horší než plast

„V případě, kdy to jde na obaly, je to problém, protože nevíte, kam výrobek přijde. Bude v domácím, nebo v průmyslovém kompostu? Jak dlouho bude používán, jak bude skladován? Je tam spousta neznámých, které to komplikují,“ varoval. „Ač se u nás vyvíjejí bioplasty, nejsem příznivcem jejich masového rozšíření. Nemyslím, že je to řešení velkého množství odpadu, který končí tam, kde by neměl. Spíš je potřeba legislativně upravit, aby nevznikalo tolik jednorázových výrobků.“

Stejný pohled na bioplasty má i expert na odpadové hospodářství Ivo Kropáček. Zdůraznil, že náhrady za plastové jednorázové věci bývají horší, pokud jsou opět na jedno použití. „Ve chvíli, kdy přecházíte z jednorázového plastu na jednorázový papír, je to nevýhoda. Papír se vyrábí v továrně, ekologické náklady jsou mnohem vyšší. Plast je třeba lehčí než papír a obojí je to chemická výroba. Takže z tohoto pohledu to není úplně dobré,“ sdělil expert.

Kropáček také doporučil, aby si lidé na nákup nosili vlastní krabičky na potraviny místo používání papírových sáčků. Ty, pokud se zamastí, navíc není možné recyklovat. Na různé akce se pak podle Kropáčka hodí zálohované kelímky, které se už v Česku využívají poměrně často. „Mohou být třeba i plastové. Jde o to, aby se to znovu použilo,“ řekl.

Nedávno se dokonce objevily obaly, jež zmizí spolu s jídlem – jednoduše je sníte.

K popsání bioplastů, o nichž byla řeč, je třeba se podívat trochu do historie. Prvním plastem vůbec byl parkesin. Na průmyslové výstavě v Londýně jej, jak uvádí Akademie věd ČR, v roce 1862 představil anglický vynálezce Alexander Parkes. „Nitrát celulózy, později známý a průmyslově vyráběný jako celuloid, mohl být podle své převažující přírodní suroviny – celulózy – považován za bioplast. Americká auta padesátých let, známé ‚křižníky silnic‘, měla věnec volantu a ovládací prvky přístrojové desky právě z imitace slonoviny a želvoviny z triacetátu celulózy,“ vysvětluje Zdeněk Kruliš z Ústavu makromolekulární chemie AV ČR, který se zabývá recyklací a zpracováním polymerních materiálů. Z dnešního pohledu tak vlastně byly bioplasty prvními plasty, jež se do technických využití rozšířily. A následovaly je mnohé další.

Auta bez nárazníků, nazí lidé

Bioplasty jsou plasty vyrobené z přírodních surovin. Označují se tak ale i plasty rozložitelné přírodními mechanismy a vyrobené z fosilních surovin. Plastů rozložitelných přírodními mechanismy se průmyslově vyrábí několik typů. Využití nalézají třeba v medicíně: z materiálů se vyrábějí vstřebatelné tkáňové náhrady a šicí materiály.

Vlastnost, která je pro jedno odvětví výhodou, je pro jiné nevýhodou. „Biologicky rozložitelné plasty se těžko uplatní v potravinářské obalové technice, když základním požadavkem na materiál pro uchování potravin je jeho biologická stabilita,“ podotýká v textu pro Akademii věd ČR Kruliš.

A jak už Seznam Zprávy informovaly, jogurt zabalený ve skle je pro zdraví Země horší než ten v plastu.

Plasty nejsou zlo

„Představme si, že by dnes někdo nějakým zázrakem nebo nařízením odstranil syntetické polymery ze světa – automobilům by odpadly nárazníky, zmizela by velká část jejich vnitřního vybavení, zmizely by všechny počítače a cédéčka, zkolabovala by většina rozvodů pitné vody a mnoho lidí by asi chodilo nahých. Okamžitě by se zhroutila současná civilizace,“ říká Kruliš.

Ředitel Ústavu makromolekulární chemie AV ČR Jiří Kotek v jednom z textů akademie nabízí cestu. „Při přehodnocování našeho přístupu k plastovým obalům si musíme uvědomit, že plast v současné době nemá v řadě aplikací jinou rovnocennou alternativu. Základem by proto mělo být jejich efektivní využívání a zdokonalení recyklačních technik.“

Jinak řečeno: plasty samy o sobě nejsou zlo. Průšvih je, pokud slouží k jednorázovému použití, nelze je dál recyklovat, využít. Pak ničí planetu. Frustrující je, že jedinec sám o sobě nebo i skupina uvědomělých lidí, ať se bude chovat sebeekologičtěji, má na celkovou situaci nulový vliv.

Je to jako s bojem proti klimatické změně. Je super, když se jednotlivec v rámci svých každodenních možností chová ekologicky a udržitelně. Problém je už ale natolik rozsáhlý, že v důsledku tím nic neovlivní. Vyřešit jej mohou jen celospolečensky silné a udatné – a zpravidla mimořádně nepopulární – politické kroky.

Zatím se nezdá, že by se k nim někdo odvážil.

[https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-cesko-zakazalo-plastove-pribory-kelimky-i-brcka-proc-to-neni-duvod-k-jasani-](https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-cesko-zakazalo-plastove-pribory-kelimky-i-brcka-proc-to-neni-duvod-k-jasani-211351#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=zpravy.sznhp.box&source=hp&seq_no=2&utm_campaign=abtest196_discussion_timeline_varA&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz, 11.8.2022)

[211351#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=zpravy.sznhp.box&source=hp&seq_no=2&utm_campaign=abtest196_discussion_timeline_varA&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz, 11.8.2022](https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-cesko-zakazalo-plastove-pribory-kelimky-i-brcka-proc-to-neni-duvod-k-jasani-211351#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=zpravy.sznhp.box&source=hp&seq_no=2&utm_campaign=abtest196_discussion_timeline_varA&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz, 11.8.2022)